

Hoofstuk 9

Justinus die martelaar

9.1 Lewe en werk van Justinus

Oor Justinus is daar betreklik min inligting beskikbaar. Daar kan wel enkele gegewens afgelei word uit sy *Dialog met Trypho* (Bartelink 1986:10), waar hy ingaan op sy bekering tot die Christendom. Justinus is in die begin van die tweede eeu (waarskynlik 100-110 nC) in Flavia Neapolis in Samaria gebore. Hy was nie van Joodse afkoms nie (Bartelink 1986:10). Hy was besonder in die wysbegeerte geïnteresseerd. Op verskillende reise leer hy die destydse wysgerige denkrigtings ken. In 130 nC kom hy waarskynlik tot bekering, en wy die res van sy lewe aan die verdediging van die Christelike leer. Hy was dus een van die vroegste apologete van die Christendom. (http://www.ccel.org/fathers2/ANF-01/anf01-48.htm#P4043_787325)

Justinus is onder Quintus Junius Rusticus, ten tyde van die regering van Markus Aurelius (161-181), waarskynlik 166, saam met ses ander Christene onthoof, toe hulle weier om aan die keiser te offer (Bartelink 1986:11).

Volgens Tatianus (Bartelink 1986:11) was die oorsaak van Justinus se gevangeneeming sy houding teenoor die keisers en teenoor die Griekse filosowe. In sy brief aan die Grieke haal Tatianus vir Justinus aan waar hy onder meer in die vertaalde weergawe meld: Crescens, wat in die metropool gevestig was...was 'n geldwolf soos geen ander nie. En al gee hy elkeen die raad om die dood te verag, was hy self skrikkerig vir die dood. So gee hy bevel om Justinus in die dood te stort vir 'n groot kwaad, omdat hy by sy verkondiging van die waarheid opgemerk het, dat die filosowe lekkerbekke en verleiers was.

Soos reeds gemeld, is daar betreklik min inligting oor die lewe van Justinus die martelaar bekend. Daar is egter heelwat van sy werke vir die geleerde

beskikbaar. Omdat Justinus, soos die ander kerkvaders, nie uitsluitlik oor die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping gehandel het nie, is die bruikbare stof in die bronnestudie oor die na-Bybelse perspektief oor die mens en natuur betreklik fragmentaries. Uitsprake wat Justinus teenoor Trypho die Jood maak, is egter van so 'n groot belang in hierdie studie, dat dit die aandag moet geniet. Die twee gedeeltes (paragraaf 87 en 90 van hoofstuk 5 van die dialoog met Trypho) word saamgelees, ter wille van die eenheid van die gedagtes in die twee paragrawe vervat:

9.2 Dialoog met Trypho

5:87

Ἔστιν οὖν τοιοῦτόν ἐστιν ὃ λέγεις, οἷον καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ αἰνίσσεται περὶ τοῦ κόσμου, λέγων, ὅτι αὐτὸς μὲν καὶ φθαρτὸς ἐστὶν ἢ γέγονεν, οὐ λυθῆσεται δὲ, οὐδὲ τεύξεται θανάτου μοίρας, διὰ τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ; τοῦτ' αὐτό σοι δοκεῖ καὶ περὶ ψυχῆς καὶ ἀπλῶς πάντων πέρι λέγεσθαι; Ὅσα γὰρ ἐστὶ μετὰ τὸν θεὸν ἢ ἔσται ποτὲ, ταῦτα φύσιν φθαρτὴν ἔχειν, καὶ οἶά τε ἐξαφανισθῆναι καὶ μὴ εἶναι ἔτι. Μόνος γὰρ ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦτο θεός ἐστι· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα μετὰ τοῦτον γεννητὰ καὶ φθαρτά.

5:90

οὐδὲ μὴν ἀναγκαζεσθαι αὐτὰς θέμις, εἴπερ εἰσὶν ἀγέννητοι. Τὸ γὰρ ἀγέννητον τῷ ἀγεννήτῳ ὁμοίον ἐστὶ καὶ ἴσον καὶ ταῦτόν, καὶ οὔτε τιμῇ προκριθείη ἢ θατέρου τὸ ἕτερον. ὅθεν οὐδὲ πολλά ἐστὶ τὰ ἀγέννητα. Εἰ γὰρ διαφορά τις ἦν ἐν αὐτοῖς, οὐκ ἂν εὖροις ἀναζητῶν τὸ αἴτιον τῆς διαφορᾶς, ἀλλ' ἐπ' ἄπειρον ἀεὶ τὴν διάνοιαν πέμπων, ἐπὶ ἐνός ποτε στήσῃ ἀγεννήτου καμῶν, καὶ τοῦτο φήσεις ἀπάντων αἴτιον.

JUSTINUS DIE MARTELAAR

Vertaling

87 *Stem dit wat jy sê nie ooreen met wat Plato leer in sy Timaeus aangaande die wêreld nie; waar hy sê, dat dit maar vernietig kan word aangesien dit gemaak is, maar dat dit nie vernietig sal word, of beskik is vir vernietiging nie, want dit is die wil van God? Dink jy nie dieselfde ding kan oor die siel gesê word, en kortliks oor alles nie. Want alles wat bestaan of sal bestaan in God se teenwoordigheid, het 'n natuur wat verganklik is, en daarom in staat om glad nie meer te wees nie. Want God alleen is ongebore en onverganklik. Om hierdie rede is Hy God. En al die ander dinge voor Hom is geskep en verganklik.*

90 *Ons moet dus tot die gevolgtrekking kom dat daar nie baie ongeskape wesens is nie. Want as daar tog 'n verskil tussen hulle was, sal jy nie, hoe jy soek, die oorsaak vir die verskil vind nie; maar aangesien die gedagte altyd na die ewigheid gestuur word, sal jy eindelijk moeg word, en tot stilstand kom voor die een Ongeskapene, en verklaar dat Hy die oorsaak is van alle dinge.*

Kommentaar

Justinus se dialoog met Trypho is hoofsaaklik teen die Griekse filosofie, by name Plato, gerig. Die Areopagus-rede van Paulus beteken vir Bartelink (1986:25) die eerste ontmoeting van die Christendom met die profane wysbegeerte. Al hoe meer goed geskoolde persone bekeer hulle tot die Christendom en so word dit noodsaaklik dat die Christendom die wysbegeerte verstaan. Dit was egter die Apologete wat sedert die 2e eeu hul argumente met vorme uit die profane wetenskap bedien. Die apologieë was normaalweg gerig op die keisers, maar hulle wou ook die ontwikkelde geskoolde heidene bereik (Bartelink 1986:27-30). Daar moet egter daarop gewys word dat die eerste Christene wel bewus was van die Griekse filosofie, maar onder invloed van die Joodse godsdienste. Eers vanaf die tweede eeu begin die Griekse filosofie ook binne die denkraamwerk van sekere Christene kom. Toe die Christendom met die filosofie in kontak kom, was

---

die standpunte nie uniform nie. Justinus was baie matig in sy behandeling van die Griekse filosofie (Bartelink 1986:64).

Justinus verwys in die dialoog met Trypho na die leerstellinge van Plato in sy Timaeus: Plato leer dat die wêreld vernietig kan word, omdat dit geskep is (ὅτι αὐτός μὲν καὶ φθαρτός ἐστιν ἢ γέγονεν). Daarteenoor leer hy die ewigheid van die siel. Justinus antwoord: aangesien die siel ook geskep is, en alles volgens Plato vernietig kan word, kan die siel en alles wat lewe ook mos maar vernietig word? (τοῦτ' αὐτό σοι δοκεῖ καὶ περὶ ψυχῆς καὶ ἀπλῶς πάντων περιλέγεσθαι;) Want alles wat geskep is, is verganklik (Ὅσα γὰρ ἐστὶ μετὰ τὸν θεὸν ἢ ἔσται ποτὲ, ταῦτα φύσιν φθαρτὴν ἔχειν). Dit is duidelik uit die dialoog met Trypho dat die Platonisme die siening gehuldig het dat die aarde en alles wat op die aarde is van minder belang is.

Hoewel die Christene tog van tyd tot tyd deur die Platonisme beïnvloed was, het die Christendom nooit die platoniese dualisme tussen stof en gees as deel van die Christendom aanvaar nie (Myroslav 1991:245). Inteendeel, hulle het die fatalisme van die Plato-aanhangers skerp veroordeel (Myroslav 1991:245). Die gees was volgens die leer van Plato belangriker as die liggaam. Vir sommige Grieke was die liggaam slegs 'n tronk waaruit die gees graag wou ontsnap. Die invloed van hierdie Platoniese denkrigtings het tot sommige Christene deurgesuur, maar is baie vinnig deur die leraars binne die gemeentes besweer (Vosloo *et al* 1993).

Die Platoniese denkrigtings het tot allerlei dwaalleringe onder die Grieke gelei. Sommige Grieke het selfs geoordeel dat iemand wat tot die sfeer van die gees behoort het, nie só verneder sou word om volledig liggaam te word nie (Vosloo *et al* 1993). Dit wat deel het aan die liggaamlike moet vermy word. Die gevolg van hierdie siening was dat die mens geen verantwoordelikheid teenoor die natuur gehad het nie, want die natuur is deel van die stoflike dinge. Dit is juis hierdie

JUSTINUS DIE MARTELAAR

---

dinge wat vermy moet word as die mens wil groei tot 'n geestelike mens (Myroslav 1991:245). Volgens Myroslav (1991:245) beteken die stilswye van Justinus in die dialoog met Trypho oor die vernietiging van die kosmos in ag genome die hele betoog rondom die siel van die mens, dat Justinus nie saamstem dat die aarde maar bloot vernietig kan word, omdat dit onbelangrik is nie. Die onbelangrikheid van die kosmos was van meet af die gedagte van die Platonisme (Myroslav 1991:245). Die gedagte wat beklemtoon behoort te word is dat die Platonisme, hoewel dit soms aanhang by sommige Christene gehad het, nie die wese van die Christendom beïnvloed het nie (Hoekstra 1921:77). Hier vind ons dus die wortel van die probleem wat White (1967:1205) aan die Christendom se interpretasie van Genesis 1:26-28 koppel.

Die oorsprong van White se siening is inderwaarheid nie in die Christendom nie, maar in die Platonisme geleë. Justinus beveg hierdie gedagte van die nietigheid van die geskape dinge teenoor die ewigheid van die siel in sy dialoog met Trypho. Falls (1948:157) meen dat alhoewel die Christendom wel geleer het dat die siel ewig by God sal inwoon, Justinus dit nie erken teenoor Trypho nie, omdat die Platonisme en die Christendom nie dieselfde gedagte rondom die onsterflikheid van die siel het nie. Justinus wys bloot die sinneloosheid van al die geskape dinge aan, as dit losgemaak word van die gedagte dat God alles geskep het (Falls 1948:157).

Volgens Justinus is God die een wat alles gemaak het (τὰ δὲ λοιπὰ πάντα μετὰ τοῦτον γένηται) en daarom is alles wel verganklik (φθάρτος), maar nie sinneloos, soos Plato leer nie (Myroslav 1991:246). Soos in hoofstuk 13 rondom die gedagtes van Chrysostomos geredeneer sal word, is dit duidelik dat die kerkvaders die ewige dinge beslis belangriker geag het as die teenwoordige. Dit het nooit beteken dat die teenwoordige onbelangrik is, en daarom vernietig kan word nie (Myroslav 1991:246). Die Platonisme leer die waardeloosheid van die geskape orde

teenoor die waarde van die onsigbare. Die aarde is niks anders as 'n sigbare gestalte van die bese nie. Hierdie siening het die Christene, by name Justinus, nie gedeel nie (Hoekstra 1921:77). Justinus verklaar dat Trypho voor die gedagte tot stilstand sal kom dat daar slegs een is wat ewig is (ἐπὶ ἑνός ποτε στήση ἀγεννήτου καμῶν, καὶ τοῦτο φήσεις ἀπάντων αἰτίου), en dit is God. As die opvatting oor God reg is, sal die mens se opvatting oor die skepping (siel, liggaam, gees, begeertes, wêreld en behoeftes) reg wees (http://www.ccel.org/fathers2/ANF-01/anf01-48.htm#P4044_787342).

9.3 Gevolgtrekking

Enkele gevolgtrekkings word gemaak uit die kort gedeelte van Justinus se dialoog met Trypho:

Alhoewel die siel van die mens wel ewig sal voortleef, het Justinus nie die gedagte van die onsterflike siel teenoor die sterflike aarde met die Platonisme gedeel nie. As albei geskep is, sal albei teoreties kan vergaan. Die wortel van die siening dat die stoflike van minder belang is vir die mens, en die mens gevolglik geen verantwoordelikheid teenoor die stoflike het nie, lê in die interpretasie van Plato oor die siel, en nie die Christendom oor Genesis nie. Slegs God is ewig.